

UDK 81'366.56

Izvorni znanstveni članak

Primljen 28.3. 2002.

Prihvaćen za objavljivanje 29.5. 2002.

Dubravko Kučanda

Sveučilište Josipa Juraja Strossmayera

Pedagoški fakultet

Katedra za engleski jezik i književnost

Osijek

Prijedložni subjekti kao komplementi pridjevskih predikata

U članku se raspravlja o komplementima pridjevskih predikata uvedeni pomoću prijedloga *for* i *of*. U literaturi je uobičajena praksa da se za prijedložni izraz s *for* kaže kako uvodi subjekt infinitiva sljedećeg glagola, dok se prijedložni izrazi s *of* opisuju kao pragmatičko sredstvo koje omogućava spominjanje osobe o kojoj je riječ. Budući da između prijedložnih izraza s *for* i onih s *to* ne postoje sintaktičke, semantičke ili pragmatičke razlike, autor predlaže da se oba prijedložna izraza opišu jednostavno kao sredstva koja omogućavaju spominjanje agensa infinitivne klauze, ali nemaju svojstva kodiranja ili ponašanja tipičnog subjekta. Spomenuti prijedložni izrazi su komplementi pridjevskih predikata i istovremeno semantički/pragmatički argumenti infinitivne konstrukcije, ali nemaju jasno definiranu sintaktičku funkciju.

Ključne riječi: subjekt, prijedložni izrazi, komplementacija pridjeva, gramatičke konstrukcije, sintaktičke funkcije

1. Uvod

U ovome radu osvrnut ćemo se na sintaktičku i semantičku analizu takozvanih prijedložnih subjekata kao komplemenata predikata u rečenicama kao što su:

- (1) It is easy for John to teach Mary.
- (2) It is nice of John to teach Mary.

U postojećoj literaturi uobičajena je praksa da se *for John* analizira kao subjekt infinitiva uveden pomoću takozvanog *for to device* (Quirk and Green-

baum 1973), dok se sintaktička funkcija prijedložnog izraza *of John* u (2) zanemaruje, odnosno ne analizira na isti način kao u paralelnoj rečenici (1).

Svrha je ovoga rada ukazati na to da ni *for John* u (1) niti *of John* u (2) nisu subjekti infinitiva jer nemaju ni jedno svojstvo kodiranja, ponašanja ili kontrole tipičnih za subjekt, odnosno ukazati na to da infinitivi jednostavno nemaju subjekte.

U lingvističkoj je literaturi uobičajena praksa reći da je u rečenici (3) subjekt, a u rečenici (4) objekt kontrolor implicitnog subjekta infinitiva (vidi Comrie 1984a, 1985) tj., rečenica (3) znači isto što i (3a), a (4) isto što i (4a):

- (3) Jack promised Helga to leave.
- (3a) Jack promised Helga that he would leave.
- (4) Jack persuaded Helga to leave.
- (4a) Jack persuaded Helga that she should leave.

Quirk *et al.* (1985:1186), štoviše, kažu da rečenice (5) i (6) sadrže monotranzitivne komplemente koji se sastoje od nefinitne klauzule sa eksplicitno izrečenim subjektom:

- (5) Jack hates her to miss the train.
- (6) Jack hates her missing the train.

Isti su autori svjesni i činjenice da je ovakva formulacija pomalo nespretna, jer se u površinski identičnim rečenicama isti nominalni izraz javlja u dvostrukoj ulozi. Naime, po svome položaju, padežnom kodiranju i sintaktičkom ponašanju nominalni izraz *her* u (7):

- (7) We expect her to see a doctor.

ima obilježja direktnog objekta glagola glavne rečenice, ali je s druge strane jasno i to da se tu radi o argumentu predikata zavisne infinitivne klauzule (tzv. subjektu infinitiva), i upravo je status toga argumenta predmet diskusije u ovome radu.

2. Diskusija

U anglističkoj se literaturi obično govori o dvije vrste subjekta: o eksplicitno izrečenom subjektu finitnih glagola i o implicitnome subjektu nefinitnih glagolskih oblika (infinitiva i gerunda). U ovome radu poći ćemo od sljedeće metodološke postavke: da bi mogli reći da je gramatička relacija (sintaktička funkcija) X relevantna za opis jezika Y, potrebno je naći nekoliko logički me-

dušobno nezavisnih kriterija koji ukazuju na relevantnost te gramatičke relacije. Ako se ne mogu pronaći takvi nezavisni kriteriji, onda se ne radi o relaciji X (vidi Comrie 1981).

Još od pionirskog Keenanovog (1976) članka svojstva subjekta dijele se na svojstva kodiranja, svojstva ponašanja i svojstva kontrole. U tradicionalnim gramatikama subjekt je bio ili previše općenito definiran kao vršitelj radnje ili kao ono o čemu se u rečenici govori, ili je definicija subjekta bila specifična za određeni jezik. Tako je, na primjer, Katičićeva (1976: 72) definicija subjekta¹ neprimjenjiva na analitičke jezike ili jezike u kojima nema sročnosti između subjekta i predikata. S druge strane, Keenan (1976) navodi popis od tridesetak morfosintaktičkih, semantičkih i pragmatičkih svojstava subjekta od kojih ni jedno nije nužno i dostatno samo po sebi već u kombinaciji s drugim svojstvima karakterizira manje ili više tipični subjekt:

We shall say that an NP in a b-sentence (in any L) is a subject of that sentence to the extent that it has the properties in the properties list below. If one NP in the sentence has a clear preponderance of the subject properties than it will be called the subject of the sentence. On this type of definition then subjects of some b-sentences can be more subject-like than the subjects of others in the sense that they present a fuller complement of the subject properties.. Note further that on this type of definition 'subject' does not represent a single dimension of linguistic reality, it is rather a cluster concept, or as we shall say, a multifactor concept. (Keenan 1976: 312).

2.1. Neke tipične karakteristike subjekta u engleskom i hrvatskom

2.1.1. Svojstva kodiranja

Od svojstava kodiranja za opis subjekta u engleskom i hrvatskom relevantna su kongruencija subjekta i predikata, padežno kodiranje i red riječi. U engleskom je red riječi najvažnije sredstvo kodiranja jer je engleski striktni SVO jezik. Druga sredstva imaju manje značenje jer su zbog gubitka padeža u nominalnoj paradigmi i djelomičnog gubitka padeža u pronominalnoj paradigmi ona gotovo potpuno izgubila svoju diskriminacijsku funkciju i predstavljaju samo rudimente nekada razvijenog padežnog sustava bez gotovo ikakve funkcije u modernom engleskom jeziku:

One can account for these unusual case distributions more simply and consistently eliminating the notion case altogether from consideration in the con-

¹ "Većina predikata otvara u rečeničnom ustrojstvu mjesto za imensku riječ u nominativu. Takva se imenska riječ zove *subjekt*. Subjekt se mora slagati s predikatom u licu i broju."

structions under study. Rather the distribution of pronoun forms in Modern Standard English reflects the nearly total loss of the grammatical case marking in English. The pronouns, and, to a degree, the functions of the pronouns are synchronic reflexes of a case system that can be traced back to Proto Indo-European, but the forms no longer function as case. (Stahlke 1984: 361).

U kolokvijalnom engleskom uporaba takozvanog akuzativnog oblika zamjenice u položaju subjekta veoma je česta (*Me and my dad went fishing yesterday*), a ulogu padeža preuzeo je u skladu s Keenanovim (1978) principom kovarijacije funkcionalnih elemenata red riječi², tako da govornici shvaćaju rečenicu (8):

(8) Me and him hit Bill.

kao rečenicu s redom riječi SVO unatoč posve anomalnome kodiranju subjekta (vidi Schreiber 1981). S druge strane, u hrvatskom je red riječi kao sredstvo kodiranja gramatičkih relacija potpuno irelevantan jer veće značenje ima padežno kodiranje. Sročnost je u oba jezika obvezna tamo gdje je moguća, ali nikada nije jedino sredstvo kodiranja gramatičkih relacija kao što je to slučaj u nekim jezicima (vidi Comrie 1984b). Značaj ova tri sredstva kodiranja subjekta u engleskom i hrvatskom može se prikazati na sljedeći način:

HRVATSKI:

padeži > kongruencija > red riječi

ENGLISKI:

red riječi > kongruencija > padeži

2.1.2. Svojstva ponašanja

Od svojstava ponašanja subjekta spomenut ćemo samo dva, jer ona na jednak način tretiraju subjekte i to samo subjekte, bez obzira na njihovu semantičku ili kategorijalnu pripadnost. To su transformacije podizanja subjekta na razinu objekta glagola glavne rečenice (*Subject to Object Raising - SOR*) i podi-

² "Syntactic (and morphological) processes which have the same 'function' covary in their distribution across languages. By covary we mean that the more a language has one of the processes the less it need have the other. By 'have the same function' we mean something like 'code the same semantic or syntactic information' (a notion which is obviously not too well defined). For example, case-marking and word order restrictions on major constituents of basic sentences have somewhat the same function of coding major grammatical relations, e. g. 'Subject-of, 'direct object-of' etc. The principle predicts that the more we assign a language overt case marking the freer can be its basic word order and conversely." (Keenan 1978: 120).

zanje subjekta uložene rečenice u položaj subjekta glagola glavne rečenice (*Subject to Subject Raising - SSR*).

Transformacijom SOR može se uz određene glagole podići subjekt glagola zavisne rečenice na razinu objekta glagola glavne rečenice bez obzira na njegovu semantičku ulogu. Na primjer, u (9) subjekt zavisne rečenice je agens, u (10) pacijens, u (11) ima temporalno značenje, a u (12) i (13) je bez ikakvog značenja, odnosno predstavlja semantički prazan *slot filler*, odnosno dio je idiomatskog izraza:

- (9) a The police believe that Jack killed Mary.
b The police believe Jack to have killed Mary.
- (10) a The police believe that Mary was killed by her husband.
b The police believe Mary to have been killed by her husband.
- (11) a The weathermen believe that tomorrow will be nice and sunny.
b The weathermen believe tomorrow to be nice and sunny.
- (12) a The rat exterminators believe that there was a mouse in the basement.
b The rat exterminators believe there to be a mouse in the basement.
- (13) a People believe that tabs are kept by the FBI on all habitual criminals.
b People believe tabs to be kept on all habitual criminals by the FBI.

Ova transformacija je neosjetljiva i na kategorijnu pripadnost subjekta. Naime, subjekt je obično nominalni izraz, ali u engleskom ulogu subjekta mogu preuzeti i prijedložni izrazi, kao što pokazuju sljedeći primjeri iz Quirk et al. (1972: 305; 1985: 658):

- (14) Between six and seven will suit me.
- (15) During the vacation is what we decided.
- (16) In the evenings is best for me.

Upravo transformacija *Subject to Object Raising* pokazuje da se u takvim slučajevima prijedložni izrazi, a ne nominalni izrazi iza predikata ponašaju kao subjekti (vidi Borkin 1984, te Jaworska 1986):

- (17) Around 4:00 is the most dismal part of the day for elderly shut-ins.
- (18) Max reports around 4:00 to be the most dismal part of the day for elderly shut-ins.

Transformacija *Subject to Subject Raising* ima slično djelovanje, s tom razlikom što zbog ograničenog broja predikata koji dozvoljavaju tu transformaci-

ju (*seem, appear, turn out*) primjeri nisu tako brojni kao u slučaju transformacija *SOR*:

- (19) John seems to have killed his wife.
- (20) Mary seems to have been killed by her husband.
- (21) Today seems to be nice and shiny.
- (22) There seems to be a mouse in the kitchen.
- (23) Tabs seem to be kept on all habitual criminals.

Od svojstava kontrole subjekta najčešće se spominju kontrola refleksivizacije i imperativne konstrukcije. Budući da ova dva svojstva kontrole zavise od semantičke uloge subjekta (vidi Kučanda 1998) ovdje ih nećemo spominjati jer se sporni subjekti pridjeva o kojima je ovdje riječ ne javljaju sa semantičkom funkcijom agens.

2.1.3. "Implicitni subjekti" pridjevskih predikata

U cijeloj diskusiji poći ćemo od sljedeće opće generalizacije koju navodi Comrie (1981: 101):

The prototype of subject represents the intersection of agent and topic; i.e. the clearest instances of subjects, cross-linguistically, are agents which are also topics. There are two important characteristics of this definition: first, it is multifactor; second, it is stated in terms of prototypes, rather than in terms of necessary and sufficient criteria for the identification of subjects. The second point is particularly important, given that many subjects in many constructions in many languages are not topic, or are not agent, or are neither.

Ova je karakterizacija subjekta utemeljena na semantičko/pragmatičkim svojstvima subjekta i svakako ju je potrebno nadopuniti i određenim morfosintaktičkim svojstvima subjekta. Naime, poznato je iz lingvističke tradicije da je subjekt previše često definiran na temelju svojih semantičkih (npr. subjekt je vršitelj radnje) ili pragmatičkih svojstava (subjekt je ono o čemu se u rečenici govori) iako su se te definicije pokazale jednako nedostatnima kao i isključivo morfološka karakterizacija subjekta (vidi Keenan 1976; Kučanda 1998). Osim što koreliraju s određenim semantičkim i pragmatičkim funkcijama, tipični subjekti bilo unutar jednoga jezika bilo između više jezika dijele i neka opća svojstva kodiranja, ponašanja i kontrole. U slučaju da subjekti u dvije rečenice bilo unutar jednoga jezika bilo između više jezika nemaju baš ništa zajedničkoga, to bi značilo ili da subjekt nije općelingvistička kategorija

ili da je subjekt potrebno različito definirati za svaku pojedinačnu konstrukciju.³

Nameće se, naime, pitanje što *Mary*, *for Mary* i *of Mary* imaju zajedničko što bi opravdavalo da se sva tri izraza smatraju subjektima u sljedećim rečenicama:

- (24) *Mary is nice.*
- (25) *It is easy for Mary to be nice.*
- (26) *Is is nice of Mary to teach Bill.*

Status nominalnog izraza *Mary* u (24) uopće nije upitan jer on ima sva relevantna obilježja subjekta. Što se tiče statusa prijedložnog izraza *for Mary* u (25) Quirk et al. (1985: 1229) kažu:

Unlike the preceding types, Type (v) permits *for* + subject to be inserted at the beginning of the infinitive clause: *Those darts are tricky (for a beginner) to use*. Where the infinitive has no overt subject, its implicit subject is understood to have an indefinite meaning:

Jack is easy to fool = Jack is easy *for anyone* to fool.

Ako *for Mary* u (25) predstavlja umetanje subjekta infinitiva sljedećeg glagola, postavlja se pitanje zašto i *of Mary* nema isti status u (26): "These adjectives can also occur with anticipatory *it* and *of*-phrase as additional complementation." (Quirk et. al. 1985: 1227). Razlog za ovakvo različito tretiranje *for* + NP i *of* + NP mogao bi se potražiti u semantičkim razlikama između te dvije konstrukcije: "With some adjectives in this group, such as *nice* or *unpleasant*, the entailment relation between *be* + adjective to V and *be* + adjective is less easy to avoid, eg: *Jenny is nice to know* implies that *Jenny is nice*." (Quirk et al 1985: 1229). Ta implikacija ne vrijedi uvijek i čini se da zavisi od značenja infinitivne dopune. U dvoznačnoj rečenici *Mary is nice to teach*, koja se može interpretirati kao *It is nice to teach Mary* ili kao *It is nice of Mary to teach* ta implikacija ne vrijedi, jer ni jedna rečenica ne implicira *Mary is nice*, kao što se vidi kad se imenica *Mary* modificira pridjevom potpuno suprotnoga značenja od *nice*: *Mary is an awful person but she is nice to*

³ Stav da subjekt nije općelingvistička kategorija donekle zastupaju Foley and Van Valin (1977), no njihovi nam se argumenti čine zasnovani na pogrešnim premisama. Oni, izgleda, polaze od tvrdnje da subjekti u svim jezicima moraju imati identičan broj semantičkih, pragmatičkih i morfosintaktičkih svojstava, iako je poznato da u sintaktički ergativnim jezicima argument sa semantičkom funkcijom agens nema sva svojstva kodiranja, ponašanja i kontrole koja su inače tipična za jezike s nominativno-akuzativnim padežnim sustavom, a osim toga, sva svojstva subjekta nisu nezavisna od njegove konkomitantne sematičke/pragmatičke funkcije (vidi detalje u Kučanda, 1998).

teach. Pri obje interpretacije, Mary je vršitelj radnje izrečene infinitivom, pa zašto i prijedložni izraz *of* ne bi uvodio subjekte, nego se ta funkcija pripisuje isključivo prijedlogu *for*. Štoviše, unatoč površinskoj sličnosti između rečenica *It was easy for him to tell lies* i *It was wrong of him to tell lies* prijedložnom izrazu *of*-NP poriče se status subjekta: "The adjective in this group is often followed by an *of*-phrase identifying the person(s) being discussed." (Quirk et al. 1985: 1230).

Ako izraz s prijedlogom *of* služi samo zato da omogućiti spominjanje osobe o kojoj se govori, onda bi se moglo reći da i izraz *s for* omogućava spominjanje osobe koja vrši radnju izrečenu infinitivom. To što se izraz *s for* odnosi na agens, ne znači da je taj agens i kodiran kao subjekt. Zapravo, nemogućnost subjektivizacije uzrokom je infinitivizacije glagolskog predikata: "Infinitives arise regularly when the subject of an embedded sentence is removed by a transformation, or else placed into an oblique case, so that in either case agreement between subject and verb cannot take place." (Kiparsky and Kiparsky 1971: 356-57).

Prijedložni izrazi mogu se smatrati jednom vrstom padežnog kodiranja (vidi Lyons 1968: 289ff), odnosno prijedlozi *of* i *for* služe za padežno kodiranje argumenta predikata koji bi bio subjekt kad bi pridjevi uz koje se javlja ta vrsta dopune dozvoljavali finitnu klauzulu uvedenu pomoću *that* kao dopunu. Argument da prijedložni izraz *s for* uvodi subjekt infinitiva vjerojatno proizlazi iz toga što argument predikata uveden pomoću toga veznika često ima semantičku funkciju agens, a poznato je da se u gramatičkoj tradiciji subjekt često poistovjećivao s agensom bez obzira na način kodiranja subjekta, kao npr. u pasivnim rečenicama u kojima se prijedložni izraz *s by* često naziva pravi ili logički subjekt iako nema svojstva ponašanja i kodiranja subjekta.

3. Zaključak

Kao što je vidljivo iz gornjih citata, Quirk et al. (1985) na različit način opisuju prijedložne izraze u rečenicama (1) i (2). Prijedložni izraz *s for* opisuju kao subjekt sljedećeg infinitiva, dok za prijedložni izraz *s of* samo kažu da omogućava spominjanje osobe o kojoj se govori. Poznato je iz logike i tradicionalne gramatike (vidi Sandmann 1954) da je subjekt često bio definiran kao "ono o čemu se govori", pa bi prema tome i prijedložni izraz *s of* mogao biti subjekt. Štoviše, i jedan i drugi izraz omogućavaju spominjanje argumenta infinitivnog predikata koji bi bio subjekt da rečenica ima finitni oblik, no ni jedan od njih nema svojstva kodiranja i ponašanja subjekta (npr. padežno kodiranje, kongruencija, transformacije podizanja). Ta se dva prijedložna izraza ne razlikuju ni na semantičkoj razini, jer semantička interpretacija imenice koju uvode zavisi od značenja infinitivnog predikata, a ne od značenja prijed-

loga. Ti se prijedložni izrazi mogu, dakako, smatrati dopunama predikatnih pridjeva i istovremeno argumentima infinitivnih predikata, no njihova sintaktička funkcija nije jasna, odnosno, za nju ne posjedujemo odgovarajući meta-jezički naziv. U okviru funkcionalne gramatike, koju je razvio nizozemski lingvist S. Dik (1978, 1989) moglo bi se reći da takav argument predikata ima dvostruku funkciju (jednu na razini glavne predikacije, gdje je argument pridjevskog predikata, a drugu na razini umetnute infinitivne klauzule, u kojoj funkcionira kao argument verbalnog predikata), ali ne postoji pravilo izražavanja koje bi ga preslikalo na transparentnu sintaktičku funkciju. Činjenica da ti prijedložni izrazi imaju semantičku i/ili pragmatičku funkciju ne znači da moraju imati i jasnu sintaktičku funkciju, kao što subjekt ne mora istovremeno kodirati i neku semantičku ili pragmatičku funkciju (npr. egzistencijalno *there* ili meteorološko *it*). Potragu za nevidljivim (implicitnim) subjektima infinitiva i drugim nevidljivim konstrukcijama pod svaku cijenu dobro je još davno okarakterizirao Siebs (1911: 256):

Sie berücksichtigen, wie die Logiker so oft in sprachlichen Dingen zu ihrem Schaden getan haben, mehr das, was ihrer Ansicht nach in der Sprache vorhanden **sein sollte**, als das, was wirklich vorhanden **ist**, und suchen mehr das, was **nicht** gesagt ist, zu erklären, denn das, was gesagt ist.

Adresa autora:

Sveučilište Josipa Juraja Strossmayera
Pedagoški fakultet
Katedra za engleski jezik i kjiževnost
L. Jägera 9
HR-31000 Osijek
E-mail: dubravko.kucanda@os.hinet.hr

Literatura:

- Borkin, Ann (1984). *Problems in Form and Function*. Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
- Comrie, Bernard (1981). *Language Universals and Linguistic Typology*. Oxford: Basil Blackwell.
- Comrie, Bernard (1984a). Subject and object control: syntax, semantics and pragmatics. *BLS* 10: 450-464.
- Comrie, Bernard (1984b). Agreement as a research tool. *Proceedings of the First Eastern States Conference on Linguistics*. September 28-30. 1984. 13-26. Columbus, Ohio: The Ohio State University.
- Comrie, Bernard (1985). Reflections on subject and object control. *Journal of Semantics* 4: 47-65.

- Dik, Simon C. (1978). *Functional Grammar*. Amsterdam: North Holland.
- Dik, Simon C. (1989). *The Theory of Functional Grammar. Part I. The Structure of the Clause*. Dordrecht: Foris Publications.
- Foley, William A., Robert D. Van Valin (1977). On the viability of the notion of "subject" in Universal Grammar. *BLS* 3: 293-330.
- Jaworska, Ewa (1986). Prepositional phrases as subjects and objects. *Journal of Linguistics* 22: 355-374.
- Katičić, Radoslav (1986). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Jugoslaven-ska akademija znanosti i umjetnost - Globus.
- Keenan, Edward L. (1976). Towards a universal definition of subject. U: Li, Charles N., ed. *Subject and Topic*, 303-333. New York: Academic Press.
- Keenan, Edward L. (1978). Language variation and the logical structure of Universal Grammar. U: Seiler, Hansjakob, ed. *Language Universals*, 89-123. Tübinger Beiträge zur Linguistik 111. Tübingen: Gunter Narr.
- Kučanda, Dubravko (1998). Rečenični subjekt u engleskom i hrvatskom jeziku. Doktorska disertacija. Sveučilište u Zagrebu.
- Quirk, Randolph, Sidney Greenbaum (1973). *A University Grammar of English*. London: Longman.
- Quirk, Randolph, Sidney Greenbaum, Jan Svartvik, Geoffrey Leech (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman.
- Sandmann, M. (1954). *Subject and Predicate. A Contribution to the Theory of Syntax*. Edinburgh: At the University Press.
- Schreiber, P.A. (1981). Variable surface case in English. *Glossa* 15: 153-198.
- Siebs, T. (1911). Die sogennanten subjektlosen Sätze. *Zeitschrift für vergleichende Forschung auf dem Gebiet der indogermanischen Sprachen* 43: 253-276.
- Stahlke, H.F.W. (1984). Independent and clitic pronouns in English. *CLS* 20: 358-364.

PREPOSITIONAL SUBJECTS AS COMPLEMENTS OF ADJECTIVAL PREDICATES

This paper discusses the functions of prepositional phrases with *for* and *of* as complements of adjectival predicates. The *for* phrase is usually described as a device which introduces the subject of the following infinitival verbal predicate, whereas *of* is assigned only a pragmatic function of facilitating the mentioning of the person being discussed. It is shown that there is no syntactic or semantic/pragmatic difference between the two prepositional phrases and that they should therefore be given identical treatment. Neither prepositional phrase exhibits any of the coding or behavioural properties of a typical subject. They introduce the NP which is the semantic argument of the following predicate, but they do not have a clear syntactic function.

Key words: subject, prepositional phrase, adjective complementation, grammatical constructions, syntactic functions